

www.mientayvn.com

Dịch tiếng anh chuyên ngành khoa học tự nhiên và kỹ thuật.

Dịch các bài giảng trong chương trình học liệu mở của học viện MIT, Yale.

Tìm và dịch tài liệu phục vụ cho sinh viên làm seminar, luận văn.

Tại sao mọi thứ đều miễn phí và chuyên nghiệp ???

Trào i tr c tuy n t i:

http://www.mientayvn.com/chat_box_toan.html

BOÄMÔN TOÄÄN ÖÖNG DUÖÖNG - ÑHBK

PHÖÖNG PHÄP TÍNH – SV

CHÖÖNG 5

GIAÛ PHÖÖNG TRÌNH VI PHÄN THÖÖNG

- TS. NGUYEÄN QUÖC LÄN (5/2006)

NOI DUNG

A- BAI TOAN COI (GIAU TRU NAI)

1 – PHONG PHAP EULER

2 – EULER CAU TIEN + RUNGE – KUTTA

3 – HEPHONG TRINH VI PHAN THONG

4 – PHONG TRINH VI PHAN CAP CAO

B- BAI TOAN BIEN

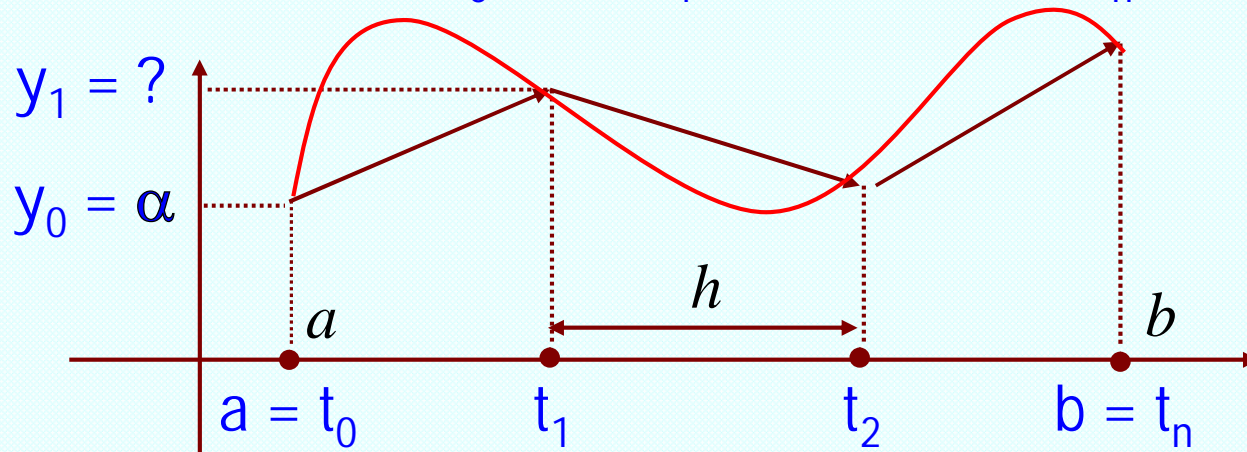
1- PHONG PHAP SAI PHAN HOU HAIN

BAI TOAN COI

Tìm hàm $y = y(t)$ thỏa phương trình vi phân thông & nhiều
khiều điều kiện

$$\begin{cases} y' = f(t, y), & a \leq t \leq b \\ y(a) = \alpha \end{cases}$$

Giải xấp xỉ: Chia $[a, b]$ thành n đoạn bằng nhau, mỗi đoạn $h = (b - a)/n$, $(n + 1)$ điểm chia $t_0 = a < t_1 = a + h < \dots < t_n = b$

Cần tính gần đúng giá trị $w_k \approx y_k = y(t_k)$, $k = 1 \rightarrow n$

MINH HOAI YU TÖÖNG

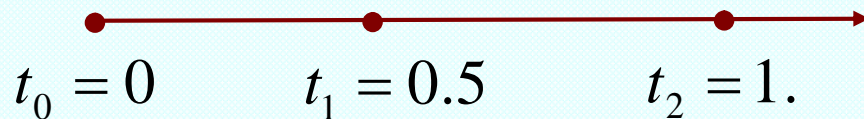
Bài toán Cođi: $\begin{cases} y' = -5y + 5t^2 + 2t, & 0 \leq t \\ y(0) = 1/3 \end{cases}$ Với bööc chia $h = 0.5$

& công thức xấp xỉ đạo hàm 2 điểm: $f'(x_0) \approx \frac{f(x_0 + h) - f(x_0)}{h}$

hãy tính xấp xỉ nghiệm y tại $t = 0.5, t = 1$.

Töõ ñoù xây dựng ña thời ña suy Lagrange (spline) $y_{\text{gñ}}$ và veõ ñoà
thò so sánh với nghiệm chính xác $g(t) = t^2 + \frac{1}{3}e^{-5t}$

Ñiểm chia:

Kết quả tìm ñöôc:

$$y(0.5) = -0.5$$

$$y(1.0) = 1.875$$

$$y_{\text{gñ.Lagrange}} = at^2 + bt + c$$

$$\Rightarrow y_{\text{gñ}} = 6.42t^2 - 4.87t + 0.33$$

CÁC SƠ NẪO GIẢI XẤP XẺ TRÌNH VPHÂN THƯỜNG

Btoàn Cođi: Tìm $y(t)$

$$\begin{cases} y' = f(t, y), t \in [a, b] \\ y(a) = \alpha \end{cases}$$

Chia $[a, b] \rightarrow n$ ñoăi

$$h = \frac{b-a}{n}, t_i = a + ih$$

Tính $w_i, i = 0 \rightarrow n$

Sơ ñoă Euler ($i = 0 \rightarrow n - 1$)

$$\begin{aligned} w_0 &= \alpha. \text{ Giaısöü } w_i \text{ ñăöbiet} \Rightarrow \\ w_{i+1} &= w_i + hf(t_i, w_i) \end{aligned}$$

S/ñ Euler cái tieă ($i = 0 \rightarrow n - 1$)

$$\begin{aligned} w_0 &= \alpha. \text{ Giaısöü } w_i \text{ ñăöbiet} \Rightarrow \\ k_1 &= hf(t_i, w_i), k_2 = hf(t_i + h, w_i + k_1) \\ w_{i+1} &= w_i + (k_1 + k_2)/2 \end{aligned}$$

Sơ ñoă Runge -

Kutta: $w_0 = \alpha.$

Giaısöübiet $w_i \Rightarrow$

$$\begin{cases} k_1 = hf(t_i, w_i), k_2 = hf(t_i + h/2, w_i + k_1/2) \\ k_3 = hf(t_i + h/2, w_i + k_2/2), k_4 = hf(t_{i+1}, w_i + k_3) \\ w_{i+1} = w_i + (k_1 + 2k_2 + 2k_3 + k_4)/6 \end{cases}$$

VÍ DỤ PHƯƠNG PHÁP EULER

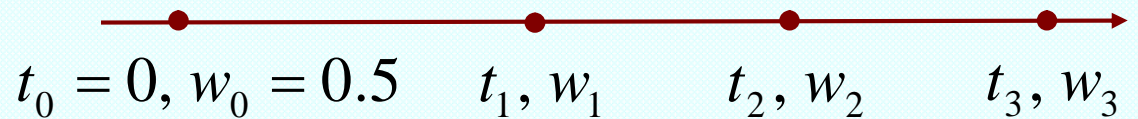
Bằng p/phương Euler, giải bài toán Cauchy với $n = 3$ khoảng chia:

$$\begin{cases} y' = y - t^2 + 1, & 0 \leq t \leq 1 \\ y(0) = 0.5 \end{cases}$$

So sánh nghiệm xấp xỉ với nghiệm $g(t) = (t+1)^2 - 0.5e^t$. Tính

nhờ tính xấp xỉ tích phân bằng c/t hình thang: $I = \int_0^1 y(t) dt$

Giải: $f(t,y) = y - t^2 + 1$

$$h = (b-a)/n = 1/3$$

Số ñ Euler:

$$\begin{cases} w_0 = 0.5 \\ w_{i+1} = w_i + hf(t_i, w_i) = w_i + 0.2(w_i - t_i^2 + 1) \end{cases}$$

KẾT QUẢ PHƯƠNG PHÁP EULER

Bảng kết quả

i	t_i	w_i	$g_i = g(t_i)$	$ g_i - w_i $
0	0	0.5	0.5	0
1	1/3			
2	2/3			
3	1.			

Tính gần đúng tích phân với công thức hình thang

$$\int_0^1 y(t) dt \approx \frac{h}{2} [y(t_0) + 2y(t_1) + 2y(t_2) + y(t_3)] \approx \frac{h}{2} [w_0 + 2w_1 + 2w_2 + w_3]$$
$$= 1.3528807$$

VÍ DỤ EULER CẢI TIẾN

Tính $y(1.)$ của bt Coài sau bằng
SÑ Euler cải tiến với $h = 0.5$:

$$\begin{cases} y' = y - t^2 + 1, & 0 \leq t \leq 1 \\ y(0) = 0.5 \end{cases}$$

$f(t, y) = y - t^2 + 1, h = 0.5$

$t_0 = 0, \alpha = 0.5 \quad t_1 = 0.5, w_1 = ? \quad t_2, w_2$

$$k_1 = hf(t_i, w_i), k_2 = hf(t_i + h, w_i + k_1) \rightarrow w_{i+1} = w_i + \frac{k_1 + k_2}{2}$$

i	t_i	w_i	k_1	k_2
0	0.0	0.5	0.75	1.0
1	0.5	1.375	1.0625	1.21875
2	1.0	2.515625		

VÍ DỤ RUNGE – KUTTA

Tính $y(1.)$ bằng Runge – Kutta với $h = 0.5$

$$\begin{cases} y' = y - t^2 + 1 \\ y(0) = 0.5 \end{cases}$$

$$\begin{aligned} \text{Runge} & - \\ \text{Kutta 4: } w_i & \begin{cases} k_1 = hf(t_i, w_i), k_2 = hf(t_i + \frac{h}{2}, w_i + \frac{k_1}{2}) \\ k_3 = hf(t_i + h/2, w_i + k_2/2), k_4 = hf(t_i + h, w_i + k_3) \\ \rightarrow w_{i+1} = w_i + \frac{k_1 + 2k_2 + 2k_3 + k_4}{6} \end{cases} \end{aligned}$$

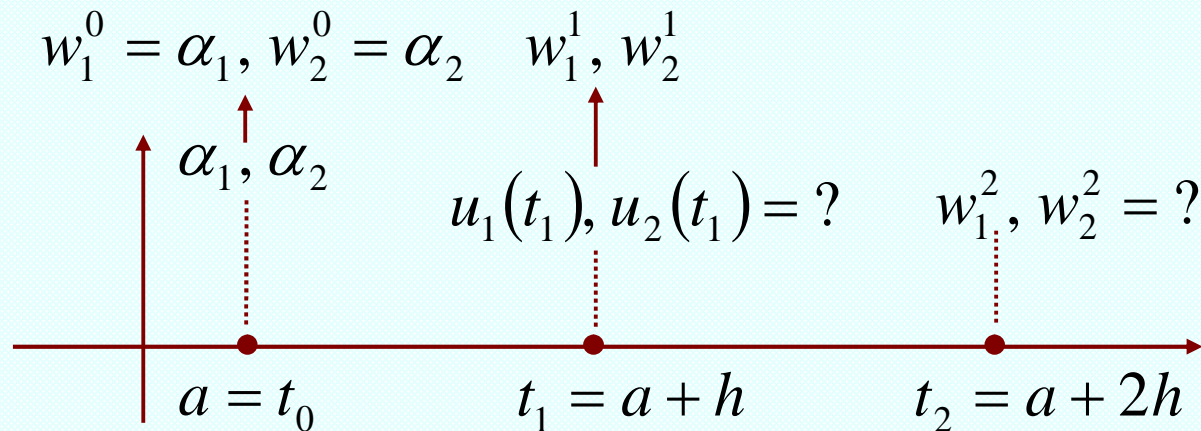
i	t_i	w_i	k_1	k_2	k_3	k_4
0	0.0	0.5	0.75	0.90625	0.9451325	1.0976563
1	0.5	1.4251302	1.0875651	1.2032064	1.2331167	1.3286235
2	1.0	2.6396027				

HẼPHÔNG TRÌNH VI PHÂN THƯỜNG

Bài toán Cauchy : Tìm hai hàm $u_1 = u_1(t)$, $u_2 = u_2(t)$ thoả

$$\begin{cases} \frac{du_1}{dt} = f_1(t, u_1, u_2), & a \leq t \leq b \\ \frac{du_2}{dt} = f_2(t, u_1, u_2), & a \leq t \leq b \end{cases} \quad \& \text{Nieũn kiẽn bañu} \quad \begin{cases} u_1(a) = \alpha_1 \\ u_2(a) = \alpha_2 \end{cases}$$

Chia $[a, b]$ thành n õn bằ̃ng nhau: Phạ̃n hoạ̃ch & rồ̃i rạ̃c hoạ̃

Kỹhiẽu: $w_1^i \approx u_1(t_i)$, $w_2^i \approx u_2(t_i)$, $i \geq 0 \Rightarrow$ Biẽt w_1^0, w_2^0 tĩnh w_1^i, w_2^i ?

MINH HOÀI YÙTÔNG

Xét bài toán Cauchy với hệ phương trình vi phân thông:

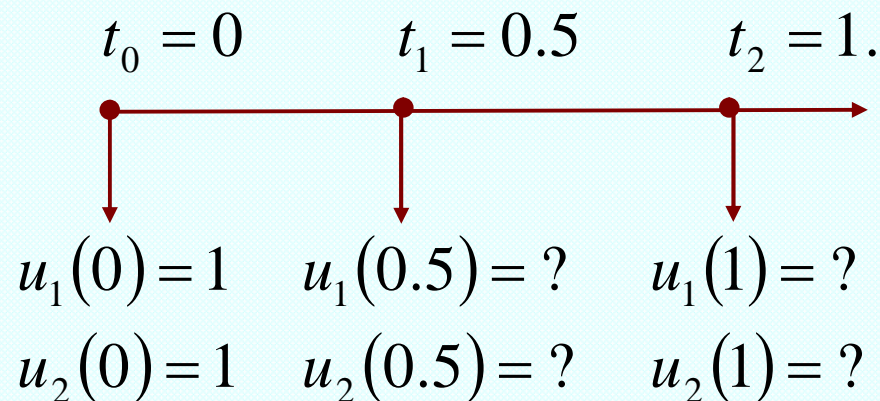
$$\begin{cases} u_1' = 3u_1 + 2u_2 - (2t^2 + 1)e^{2t}, u_1(0) = 1 \\ u_2' = 4u_1 + u_2 + (t^2 + 2t - 4)e^{2t}, u_2(0) = 1 \end{cases}$$

Với bước chia $h = 0.5$, tính xấp xỉ nghiệm u_1, u_2 tại $t = 0.5; 1$

So sánh giá trị tính được với giá trị nghiệm chính xác:

$$u_1(t) = \frac{1}{3}e^{5t} - \frac{1}{3}e^{-t} + e^{2t}; u_2(t) = \frac{1}{3}e^{5t} + \frac{2}{3}e^{-t} + t^2e^{2t}$$

Niệm chia:

t	u_1	u_2
0	1	1
0.5		
1.0		

SƠ ĐỒ EULER

Bài toán Cauchy : Tìm hai hàm $u_1 = u_1(t)$, $u_2 = u_2(t)$ thỏa

$$\begin{cases} \frac{du_1}{dt} = f_1(t, u_1, u_2), & a \leq t \leq b \\ \frac{du_2}{dt} = f_2(t, u_1, u_2), & a \leq t \leq b \end{cases} \quad \& \text{Nieu kien ban} \quad \begin{cases} u_1(a) = \alpha_1 \\ u_2(a) = \alpha_2 \end{cases}$$

Sơ đồ Euler:

$$\begin{aligned} w_1^0 &= \alpha_1, w_2^0 = \alpha_2 & \text{Giả sử biết } w_1^i, w_2^i \quad (i = 0 \rightarrow n-1) \\ w_1^{i+1} &= w_1^i + hf_1(t_i, w_1^i, w_2^i), & w_2^{i+1} &= w_2^i + hf_2(t_i, w_1^i, w_2^i) \end{aligned}$$

VD:

$$\begin{cases} u_1' = \underbrace{3u_1 + 2u_2 - (2t^2 + 1)e^{2t}}_{f_1(t, u_1, u_2)}, u_1(0) = 1 \\ u_2' = \underbrace{4u_1 + u_2 + (t^2 + 2t - 4)e^{2t}}_{f_2(t, u_1, u_2)}, u_2(0) = 1 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \alpha_1 = 1 \\ \alpha_2 = 1 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} w_1^0 = 1 \\ w_2^0 = 1 \end{cases}$$

$$\begin{aligned} w_1^1 &= 1 + 0.5 f_1(0, 1, 1) = \\ w_2^1 &= 1 + 0.5 f_2(0, 1, 1) = \end{aligned}$$

ÁP DỤNG : PHƯƠNG TRÌNH VI PHÂN CẤP 2

Bài toán Cauchy cấp 2 (Ph/trình vi phân cấp 2 và điều kiện này):

$$\begin{cases} y'' = f(t, y, y'), & t \geq a \\ y(a) = \alpha_1, y'(a) = \alpha_2 \end{cases}$$

Viết về bài toán Cauchy cấp 1: Nếu biến $u_1(t) = y(t)$, $u_2(t) = y'(t)$

$$\begin{cases} u_1' = u_2 = f_1(t, u_1, u_2) \\ u_2' = y'' = f(t, y, y') = f_2(t, u_1, u_2) \end{cases}$$

Điều kiện này:
$$\begin{cases} u_1(a) = y(a) = \alpha_1 \\ u_2(a) = y'(a) = \alpha_2 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} w_1^0 = \alpha_1 \\ w_2^0 = \alpha_2 \end{cases}$$

Sơ đồ Euler:
$$\begin{cases} w_1^1 = w_1^0 + hf_1(t_0, w_1^0, w_2^0) = \alpha_1 + h\alpha_2 \\ w_2^1 = w_2^0 + hf_2(t_0, w_1^0, w_2^0) = \alpha_2 + hf_2(a, \alpha_1, \alpha_2) \end{cases}$$

VÍ DỤ

Với $h = 0.1$, tính xấp xỉ giá trị $y(0.2)$, $y'(0.2)$ của nghiệm bài toán sau bằng phương pháp Euler:

$$\begin{cases} y'' - 2y' + 2y = e^{2t} \sin t, t \geq 0 \\ y(0) = -0.4, y'(0) = -0.6 \end{cases}$$

Đổi biến về bài toán Cauchy cấp 1: $u_1 = y(t)$, $u_2 = y'(t) \Rightarrow$

$$\begin{cases} u_1' = u_2 = f_1(t, u_1, u_2) & \& u_1(0) = -0.4, u_2(0) = -0.6 \\ u_2' = -2y + 2y' + e^{2t} \sin t = -2u_1 + 2u_2 + e^{2t} \sin t = f_2(t, u_1, u_2) \end{cases}$$

$$\begin{cases} w_1^0 = -0.4 \\ w_2^0 = -0.6 \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} w_1^1 = w_1^0 + hf_1(t_0, w_1^0, w_2^0) = -0.4 + 0.1f_1(0, -0.4, -0.6) \\ w_2^1 = w_2^0 + hf_2(t_0, w_1^0, w_2^0) = -0.6 + 0.1f_2(0, -0.4, -0.6) \end{cases}$$

BAI TOAN BIEN

Bài toán biên cấp 2: Tìm hàm $y = y(x)$ thỏa phương trình

$$\begin{cases} y'' = f(x, y, y'), & a \leq x \leq b \\ y(a) = \alpha, & y(b) = \beta \end{cases}$$

Hay gặp: Bài toán biên tuyến tính cấp 2

$$\begin{cases} y'' = p(x)y' + q(x)y + r(x), & a \leq x \leq b \\ y(a) = \alpha, & y(b) = \beta \end{cases}$$

MINH HOÀI

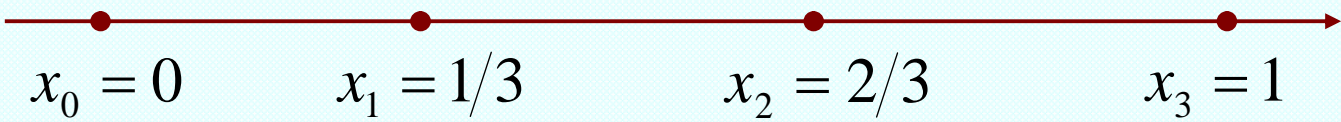
Tính giá trị nghiệm y của bài toán biên tuyến tính cấp 2

$$\begin{cases} y'' = -(x+1)y' + 2y + (1-x^2)e^{-x}, & 0 \leq x \leq 1 \\ y(0) = -1, y(1) = 0 \end{cases}$$

tại các điểm chia cách đều của $[0, 1]$ với bước chia $h = 1/3$

và xác định hàm y', y'' bằng công thức nội suy

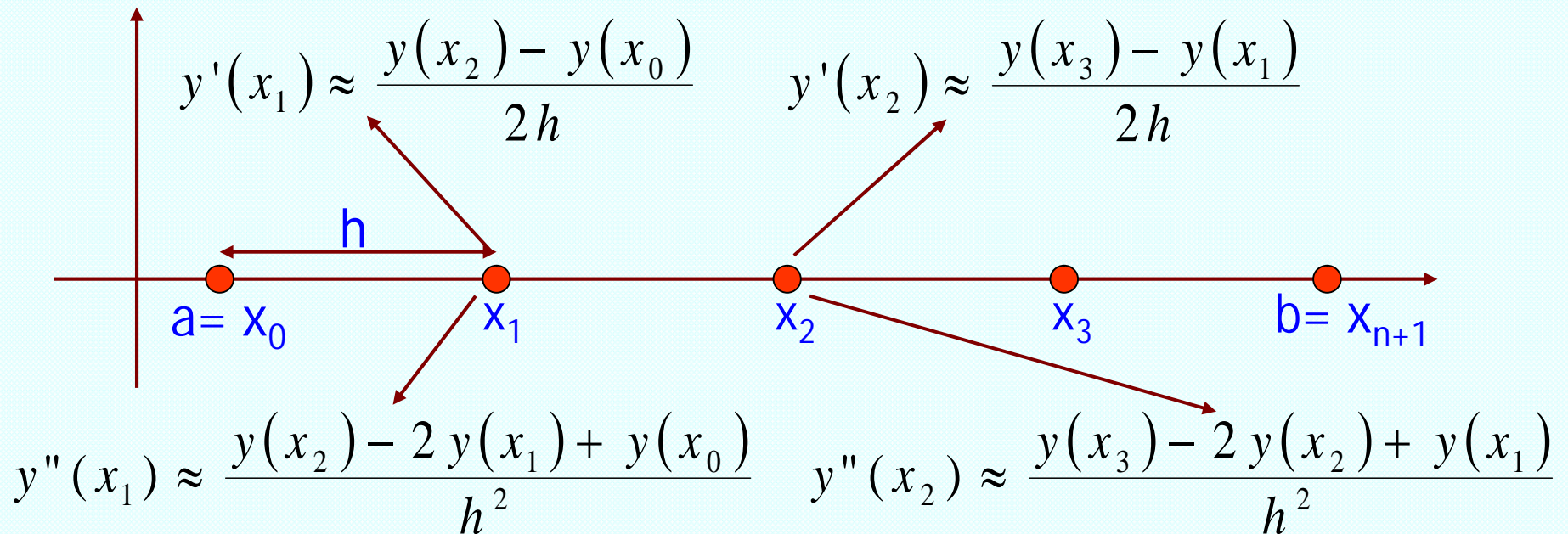
Điểm chia:

$$y(0) = y_0 = -1 \quad y\left(\frac{1}{3}\right) = y_1 = ? \quad y\left(\frac{2}{3}\right) = y_2 = ? \quad y(1) = y_3 = 0$$

PHƯƠNG PHÁP SAI PHÂN HỮU HẠN

BT biên tuyến tính $\begin{cases} y'' = p(x)y' + q(x)y + r(x), a \leq x \leq b (*) \\ y(a) = \alpha, y(b) = \beta \end{cases}$

Chia $[a, b]$ thành các đoạn nhỏ bằng nhau. Thay $x = x_k$ vào (*).
Xấp xỉ $y'(x_k)$, $y''(x_k)$: công thức nào hàm hõng tâm

CÔNG THỨC LẬP GHEP

n mốc $x_k \in (a, b)$ – òng n giá trò y_k chĩa biết \rightarrow Ma trận cấp n

Kyù hieü $p_k = p(x_k) \dots y_k = y(x_k), 1 \leq k \leq n \Rightarrow y = [y_1, \dots, y_n]^T: Ay = b$

$$A = \begin{bmatrix} 2+h^2q_1 & -1+\frac{h}{2}p_1 & 0 & \dots & \dots & 0 \\ -1-\frac{h}{2}p_2 & 2+h^2q_2 & -1+\frac{h}{2}p_2 & \dots & \dots & \vdots \\ 0 & \ddots & \ddots & \ddots & \ddots & 0 \\ \vdots & \ddots & \ddots & \ddots & -1+\frac{h}{2}p_{n-1} & \vdots \\ 0 & \dots & 0 & -1-\frac{h}{2}p_n & 2+h^2q_n & \vdots \end{bmatrix} \quad b = \begin{bmatrix} -h^2r_1 + \left(1 + \frac{h}{2}p_1\right)\alpha \\ -h^2r_2 \\ -h^2r_3 \\ \dots \\ -h^2r_{n-1} \\ -h^2r_n + \left(1 - \frac{h}{2}p_n\right)\beta \end{bmatrix}$$

VÍ DỤ

Giải bài toán biên cấp 2 sau bằng phương pháp sai phân hữu hạn với bước chia $h = 0.2$

$$\begin{cases} y'' = -3y' + 2y + 2x + 3 \\ y(0) = 2, \quad y(1) = 1 \end{cases}$$

$h = 0.2 \Rightarrow n = 5 \Rightarrow 6$ điểm chia \Rightarrow Hệ phương trình 4 ẩn

Ma trận cấp 4: Chéo chính $a_{kk} - 4$ phần tử Chéo trên $a_{k, k+1}: 3$

i	x_i	p_i	q_i	r_i	a_{ii}	$a_{i,i+1}$	$a_{i-1,i}$	b_i
1	0.2	-3	2	3.4	-2.08	1.3		-1.264
2	0.4	-3	2	3.8	-2.08	1.3	0.7	0.152
3	0.6	-3	2	4.2	-2.08	1.3	0.7	0.168
4	0.8	-3	2	4.6	-2.08		0.7	-1.116

KEÁT QUẢ

Giải hệ bằng phép khử Gauss (làm tròn 3 chữ số lẻ):

$$[A|b] = \left[\begin{array}{cccc|c} 2.08 & -1.3 & 0 & 0 & 1.264 \\ -0.7 & 2.08 & -1.3 & 0 & -0.152 \\ 0 & -0.7 & 2.08 & -1.3 & -0.168 \\ 0 & 0 & -0.7 & 2.08 & 1.116 \end{array} \right]$$

$$\rightarrow [A|b] = \left[\begin{array}{cccc|c} 1 & -0.625 & 0 & 0 & 0.608 \\ 0 & 1.642 & -1.3 & 0 & 0.273 \\ 0 & -0.7 & 2.08 & -1.3 & -0.168 \\ 0 & 0 & -0.7 & 2.08 & 1.116 \end{array} \right] \Rightarrow y = \left[\begin{array}{c} 1.006 \\ 0.636 \\ 0.593 \\ 0.736 \end{array} \right]$$